

Poul Andersen

8. juni 1901 – 19. juli 1985

Poul Andersens død i sommeren 1985 kom ikke uventet for hans nærmeste og for hans venner og arbejdsfæller, næppe heller for ham selv; hans helbredstilstand var i forårets løb blevet stedse ringere, og han havde jo nået en høj alder. Det tjener intet formål at gå i rette med døden, men det er i dette tilfælde svært at frikende den for den anklage, at den dog kom for tidligt: han var midt i et stort arbejde, havde haft den glæde at se 1. bind af Sydsamsisk færdigtrykt og var næsten færdig med manuskriptet til 2. og sidste bind, hvis udgivelse nu er sikret, men som han ikke får lov at tage i sin hånd.

Nu vil han blive mindet i adskillige nekrologer, hvor hans vidtfavnende videnskabelige virke vil blive kyndigt vurderet. Her i Danske Studier skal han fortrinsvis mindes i to egenskaber, som alle, henholdsvis en betydelig del af Danske Studiers læsere har kendt ham i: som en drivende kraft i Universitets-Jubilæets danske Samfund gennem mere end et halvt århundrede og som universitetslærer i næsten lige så lang tid.

Fynboer fødes, ligesom poeter. Og når sandheden skal frem, var Poul Andersen ikke fynbo, men født og opvokset i København og på Frederiksberg. Hans forældre var dog fynboer, og han havde fra barnsben nær forbindelse med deres fødeø og med de dialekter, som senere skulle blive hans kæreste studieobjekt. I øvrigt gik han i Niels Ebbenssensvejens kommuneskole og senere Henrik Madsens skole, hvor især lektor Th. A. Müller fik betydning for ham, og i 1919 blev han så matematisk student, en vanskæbne, der inden for humaniora næsten kun åbner adgang til et professorat i dansk, hvad han da også fik, om end det tog sin tid.

At det tog tid, skyldtes naturligvis bl.a., at han meget hurtigt blev hvirvlet ind i et antal af gøremål, som hans faglige dygtighed i forbindelse med hans rige administrative og pædagogiske evner gjorde ham selvskreven til at varetage. Allerede i studietiden, hvor han også havde erhvervsarbejde i et sagførerfirma, blev han knyttet til Udvalg for Folkemaal (nu: Institut for dansk Dialektforskning), og da han i 1926 var blevet magister i nordisk filologi, blev han udvalgets sekretær, daglig

leder af dets kontor og redaktør af dets meget levende forbindelsesled til meddelere og andre dialektinteresserede, Danske Folkemaal. Men tillige blev han fra første færd stærkt inddraget i *Acta Philologica Scandinavica Bibliography of Scandinavian Philology*. Og i 1929 blev han så ydermere undervisningsassistent ved universitetet.

Det er karakteristisk for ham, at han trofast holdt ud i alle disse funktioner i mange, mange år. Leder af dialektinstituttet var han til 1971, og han havde fortsat sin arbejdsplads der lige til sin død. Danske Folkemaal redigerede han til 1974, han blev medredaktør af *Acta Philologica Scandinavica* i 1952 og tog sin tørn ved tidsskriftets bibliografi til 1970. Ved universitetet blev assistentstillingen langt om længe afløst af fastere tilknytninger: han blev lektor i 1942 og videnskabelig assistent i 1947, men først i 1959 blev han professor i dialektologi, til gengæld da i et professorat, der var oprettet til ham og det første i sin art i Norden.

Den trofaste udholdenhed i de hverv, der blev ham betroet, kom også til udtryk i hans forhold til Universitets-Jubilæets danske Samfund. Han blev medlem af Samfundets styrelse allerede i 1930 og havde sæde der til sin død, 1931-81 som Samfundets sekretær.

UJDS' styrelse kan ikke med rimelighed beskyldes for at være præget af gennemtræk, men selv på den baggrund tør det rolig hævdes, at Poul Andersen og Johs. Brøndum-Nielsen, hans formand gennem det meste af tiden, har sat rekorder, som ikke vil blive slået, Brøndum-Nielsen som formand i 53 år, Poul Andersen som sekretær i 50.

Imidlertid måles indsats jo ikke alene i åremål. Til nærmere belysning af Poul Andersens virke skal det derfor først siges, at sekretæren i hans tid var både sekretær og kasserer. I den sidste egenskab kunne Poul Andersen trække på erfaringerne fra sit arbejde på sagførerkontoret. Han havde regnskabsteknisk indsigt, forstod sig på noget så gådefuldt som dobbelt bogholderi, men havde i det hele sans for tal og var udstyret med, hvad man måske kunne kalde økonomisk fantasi. Det var en æstetisk nydelse at overvære hans regnskabsaflægninger, når han virtuost jonglerede med tallene, så at styrelsen – der dog nok som helhed var et taknemmeligt offer – snart fattede håb om en gylden fremtid, snart hensattes i sort mismod. Det har sikkert aldrig været let at drive et lille privat udgiverselskab, og det er i al fald ikke blevet lettere i de senere år; men Poul Andersen var utrættelig, når det gjaldt at finde bevillingsmæssige udveje.

Poul Andersen

Som sekretær havde han opgaver både indadtil og udadtil. Indadtil, i forholdet til medlemmerne, blev han vel i mange år den, der personificerede UJDS. Hans virke udadtil blev afgørende præget af, at han foretrak at forhandle med mennesker i stedet for med institutioner. Selvfølgelig skrev han på embeds vegne mængder af ansøgninger, indhentede tilbud osv.; men samtidig lagde han – snarere som udslag af en holdning, en disposition i sindet, end som resultat af bevidst planlægning – vægt på at vide, hvilke personer der tog sig af UJDS' anliggender, hvad enten det nu drejede sig om de bevilgende instansers sagsbehandlere eller trykkeriernes sættere og faktorer; og han opnåede et nært, ofte hjerteligt forhold til mange af disse forbindelsesled, givetvis til stor gavn for UJDS.

Hvordan kompetencefordelingen mellem Brøndum-Nielsen og Poul Andersen i UJDS' styrelse egentlig var, er ikke let at sige. Givet er det, at Brøndum-Nielsen aldrig blev blot en topfigur; der var til det sidste brug for hans styrke til at træffe beslutninger, hans mod, ja letsind, når nye foretagender skulle søsættes. Men lige så givet er det, at Poul Andersen handlede med stor selvstændighed, når han loyalt førte styrelsens beslutninger ud i livet, smidig, opfindsom og ukuelig – og unægtelig hjulpet godt på vej af en charme, som var svær at modstå.

Poul Andersen spillede en afgørende rolle ved gennemførelsen af en række af UJDS' største foretagender: afslutningen af Danmarks gamle Folkeviser og genoptrykningen af hele værket; genudgivelsen af Kalkars ordbog; udgivelsen af Sydslesvigs Stednavne, så langt det nu lykkedes at komme; osv. Formodentlig har han også hovedæren for, at den forpligtelse over for »Almuesmaalene«, som UJDS fra begyndelsen havde vedkendt sig og da også ærligt arbejdede for at indfri, førte til, at Udvalg for Folkemaals skrifter kom til at udgøre en integrerende del af UJDS' udgivelser, til gavn og glæde for begge parter. Og man skal ikke lede langt i forord til UJDS' andre udgaver for at få en fornemmelse af, hvor stor betydning Poul Andersen gang på gang havde som fødselshjælper og uegennyttig støtte.

Mange vil vide, at han var meget musikalsk, færre måske, at han efter sin studentereksamen vaklede i valget mellem musik og dansk som fag. Hvorom alting er: han var et menneske med åbne sanser for skønheden i musik, i litteratur, i billedkunst, i Danmarks omvekslende natur – og i godt håndværk: smukke bogbind, gamle glas og god typografi. Når man ser tilbage på UJDS' skrifter i hans regeringstid, må man vel erkende, at de i mangt og meget følger tidernes skiftende

bogtrykkeræstetik, men også, at de dog er præget af hans formvilje. At vi i de senere år, paradoksalt nok i takt med den stigende velstand, har måttet gå på akkord m.h.t. vore udgivers typografiske standard, var ikke let for ham at acceptere.

Poul Andersen var ikke bare UJDS' embedsmand, men også en af dets mest aktive udgivere. Han leverede de forbilledlige udgaver af Peder Jacobsens monografi over Flemløse-målet (1929-33) og Rasmus Rasks arbejde om de fynske bønders sprog (1938); han indlagde sig betydelig fortjeneste ved sin indledning til Jens Peerszøns merkelige og grundfeste disputatz (1952), for han var også en indsigtfuld sproghistoriker; hans egen, ikke mindre bemærkelsesværdige og absolut grundfæstede disputats om fonemsystemet i østfynsk (1958) er et af højdepunkterne i vor skriftserie; den fik følgeskab af hans udgave af Jens Christensens crindringer om nordfynsk landsbyliv (1958), senere af hans udgaver af øsmålstekster i Danske Dialekttekster II og IV (1973 og 1975); og som nævnt nåede han, sammen med Inger Ejskjær, i sine sidste leveår også at få en del af sine mangeårige studier over sydsamsisk tilrettelagt til offentliggørelse.

Jeg hører til de lykkelige, der havde Poul Andersen som lærer i fonetik og dialektologi. I fonetisk transskription debuterede jeg med 31 fejl, men det var såmænd ikke så ringe endda, og jeg husker ingen sønderknuthed i den anledning, for Poul Andersen tog ikke modet fra en.

Han var en fortræffelig lærer, grundig, klar og rolig, venlig og morsom. Det kan ikke være nogen overdrivelse at sige, at vi alle holdt af ham, og at i al fald de fleste af hans elever bevarede livslang hengivenhed for ham, hvad han da også fik lejlighed til at mærke, bl.a. når han som censor ved lærereksamen mødte gamle elever rundt om i landet. Nutidens unge vil sikkert se et helt overbevisende vidnesbyrd om hans tiltrækningskraft som lærer i den omstændighed, at vi trofast sluttede op om hans undervisning, skønt den normalt var placeret lørdag formiddag fra kl. 9; det var der nu ikke noget påfaldende i dengang. Mere notabelt er det måske, at undervisningsdeltagelsen ikke led under de meddelelser om aflysning, der ikke ganske sjældent kunne møde én, når man indfandt sig i den årle morgen; vi forstod, at det kunne være svært at forene assistentstillingen ved universitetet med lederstillingen ved Udvalg for Folkemaal, og på anden måde nød vi godt af den stillingskombination, generelt naturligtvis derved, at vor lærer til stadighed havde levende forbindelse med arbejdet i marken, mere specielt

derved, at kombinationen var en vigtig forudsætning for afholdelsen af de uforglemmelige dialektkursioner. I øvrigt åbnede Poul Andersens dobbeltstilling også adgang til i undervisningen at benytte tekniske hjælpemidler, som universitetet ganske afgjort ikke stillede til rådighed på den tid, nærmere bestemt et apparat, der allerede dengang forekom noget antikt, og som i dag ville være en lækkerbissen for Teknisk Museum, eller med andre ord: en særpræget grammofon, der i påkommende tilfælde samvittighedsfuldt blev transporteret af fuldmægtig Møller Madsen fra udvalgets kontor til auditorium 5, og som faktisk var i stand til at give hørbar lyd fra sig.

Grundlaget for fonetikundervisningen var endnu i min studietid Jespersens Modersmålets fonetik, men allerede da introducerede Poul Andersen sin ordtypelære, som senere muliggjorde den meget konsekvente fremstilling af dansk fonetik i Nordisk Lærebog for Talepædagoger (1954). Dialektundervisningen stemte i mangt og meget med den grundbog, der senere fremkom stencileret, Orientering i dansk Dialektologi (1954). Hvorfor dette fremragende arbejde skulle udsendes i en så beskeden form, har jeg aldrig forstået.

Vi blev gode fonetikere, og den grund, der blev lagt i dialektologi, var så solid, at ikke få valgte at skrive speciale inden for dette område. Men også i studiets større sammenhæng var Poul Andersens undervisning yderst værdifuld. Mere end nogen anden var han den, der lagde bund under de lydhistoriske ræsonnementer, som udgjorde hovedparten af datidig sproghistorie. Og kyndigt og fordomsfrit indførte han os i sprogvidenskabelig metode. Strukturalismen var dengang i fremtrængen, men intet i vor forudgående uddannelse havde forberedt os på den, og vi havde vist alle uden undtagelse meget svært ved at forstå dens tankegang; men i Poul Andersens indføring var den til at komme på talefod med.

Dette skulle jo ikke være et portræt i fuld størrelse, blot et bidrag til fastholdelse af sider af Poul Andersens rige menneskelighed og frugtbare virke. Og det skulle ikke være privat-personligt, men det skal dog siges, at vi er mange, der står i gæld til Poul Andersen for råd og støtte i afgørende situationer; han var en god ven.

Vi er taknemmelige for, hvad han har været og virket. Vi vil savne ham.

Poul Lindegård Hjorth